

Pieni huoltokirja oppimisen ja
koulunkäynnin tueksi

VALTERI JEESAA

valteri.fi

Lukijalle

Joskus ollaan tilanteessa, jossa joudutaan muokkaamaan oppilaan opintojen sisältöjä, oppimisympäristöä tai sitä tapaa, joilla opetusta annetaan. Tällä pyritään varmistamaan se, että oppilas oppii tarvittavat asiat ja erityisesti se, että hänen oppimishalunsa säilyy. Opetuksen räätälöinti eli opittavien sisältöjen, oppimisympäristön ja opetusmenetelmien muokkaaminen palvelemaan oppimista on oppimismotivaation ylläpitämisen näkökulmasta keskeistä erityisesti silloin, kun oppiminen ei etene toivotulla tavalla.

Tässä oppaassa käsitellään opetukseen sekä kasvun ja oppimisen tukeen liittyviä asioita. Se on kirjoitettu koulun henkilöstölle ja huoltajille muistuttamaan niistä tekijöistä, jotka auttavat lasta saavuttamaan itselleen parhaan mahdollisen oppimistuloksen. Oppilaan vahvuuksien ja voimavarojen kautta löydetään usein avaimet hankaliinkin oppimisen lukkoihin. Opettajien ja opiskeluhuollon toimijoiden kiinteän yhteistyön avulla käytössä on runsaasti keinoja oppimisen tueksi. Yhdessä koulun ja kodin kesken asioita avoimesti pohtien ja ratkaisuja etsien, saavutetaan lapsen kannalta paras lopputulos.

Joissakin tilanteissa sparrausapua saatetaan tarvita myös lähipiirin ulkopuolelta. Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin ohjauskäynneillä tuetaan lapsen tai nuoren oppimista, koulunkäyntiä ja osallistumisen mahdollisuuksia hänen omassa oppimisympäristössään. Ohjauskäynnin avulla voidaan tukea myös koko työyhteisön osaamisen kehittämistä.

Ohjauskäynti Hissulan kouluun

Hissulan koulun viidennellä luokalla opiskelevan Joonan koulunkäynti takkuu. Koulumotivaatio on laskenut eikä Joonalla haluaisi käyttää apuvälineitään. Ilman apuvälineitä Joonalla alisuoriutuu ja niin kotia kuin kouluakin huolestuttaa lähestyvä yläkouluun siirtyminen. Koulu on tukenut Joonan koulunkäyntiä monin eri tavoin, mutta nykyiseen tilanteeseen toivotaan lisää tukea. Joonan opettaja ottaa yhteyttä Valterin ohjauspalveluihin. Yhdessä kodin ja koulun kanssa suunnitellaan Joonalle sopiva tuki Valterin palveluista. Kun Valteri on saanut kunnalta maksusitoumuksen, Joonan koululle tehdään ohjauskäynti.

Ohjaava opettaja perehtyy ennen käyntiä Joonan tilanteeseen perusteellisesti. Ohjauskäynnillä hän seuraa Joonan koulupäivää, keskustelee Joonan sekä hänen

kanssaan työskentelevien aikuisten kanssa. Ohjaava opettaja tutustuu Joonan oppimateriaaleihin, apuvälineisiin sekä tuen järjestelyihin. Päivän lopuksi Joonan tukiverkosto ja ohjaava opettaja pitävät yhteisen palaverin, missä kootaan päivän havaintoja, jäsennetään tilannetta ja räätälöidään tukitoimia. Ohjaava opettaja antaa vinkkejä materiaaleista ja menetelmistä sekä opastaa mm. apuvälineen käytössä. Oman koulun toiminnasta nostetaan esiin helmet ja työnjakoa selkiytetään. Joonan omassa koulussa on erittäin osaavaa ja ammattitaitoista henkilöstöä, mutta ohjaava opettaja tulee kumppaniksi tukemaan vaikeassa tilanteessa. Ohjauskäynnin jälkeen ohjaava opettaja lähettää kouluun ja kotiin yhteenvedon ohjauskäynnistä. Alustavasti mietitään uutta ohjauskäyntiä viimeistään kuudennelle luokalle.

Huoltotoimenpiteet pulmatilanteissa

Kun oppimisessa on pulmia, voidaan apua tilanteeseen hakea muokkaamalla monia opiskeluun vaikuttavia asioita. Tässä oppaassa autetaan tarkistamaan keskeisimpien oppimiseen vaikuttavien tekijöiden toimivuutta ja annetaan vinkkejä huoltotoimenpiteiksi.

Toimiva vuorovaikutus	4
Toimintakulttuuri ja oppimisympäristö	6
Ymmärrys tilanteesta	7
Tavoitteellisuus ja edistymisen seuranta	9
Voimavarat ja vahvuudet käyttöön	10
Opetuksen strukturointi	10
Opetuksen eriyttäminen ja muut pedagogiset ratkaisut	12
Apuvälineiden hyödyntäminen	13
Yhteistyön jäsentäminen ja tehostaminen	14

Lisäksi oppaan lopussa on sanasto sekä taulukko oppimisen tuen päätöksiin liittyen.

■ Toimiva vuorovaikutus

Oppilaan ja opettajan / koulunkäynnin ohjaajan välinen vuorovaikutus

Toimiva vuorovaikutussuhde oppilaan ja häntä ohjaavien aikuisten välillä on kaiken perusta. Vuorovaikutus on parhaimmillaan positiivista, ymmärtävää ja siinä on mukana ripaus leikillisyyttä. Turvallisessa, lämpimässä vuorovaikutussuhteessa oppilas voi tuntea aikuisten välittävän hänestä.

Positiivisuus ei suinkaan tarkoita kaiken hyväksymistä, sillä luonnollisesti koulussa joudutaan paljon myös rajoittamaan ja ohjaamaan oppilaiden toimintaa toivottuun suuntaan. Joskus rajoittamista joudutaan tekemään niin paljon, että huomaamatta vuorovaikutussuhde kääntyy negatiiviseksi oppilaan saadessa huomattavasti enemmän negatiivista kuin positiivista palautetta aikuisilta.

Arjen kiire puolestaan voi aiheuttaa sen, että koko vuorovaikutussuhde jää hyvin ohueksi, eikä oppilas koe koulun vuorovaikutussuhteita sellaisiksi, että hän uskaltaisi niissä paljastaa omia toiveitaan tai haasteitaan. Näissä tilanteissa on hyvä pysähtyä miettimään, mitä voidaan tehdä vuorovaikutussuhteen parantamiseksi?

Kodin ja koulun välinen vuorovaikutus

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus sekä tiedon ja tuen tarpeet.¹

- Saako huoltaja lapsestaan enemmän positiivista kuin negatiivista palautetta?
- Ollaanko samalla puolella?
- Millainen kuva huoltajalle välittyy oppilaan ja opettajan / ohjaajan välisestä vuorovaikutuksesta?
- Mitä tehdään jos vuorovaikutussuhteessa on ongelmia?

Mikä kiikastaa vuorovaikutuksessa?	Kyllä	Ei	Miten voidaan lisätä/kehittää?
Oppilas saa päivän aikana huomattavasti enemmän positiivista kuin negatiivista palautetta aikuisilta.			
Oppilaalla on myönteinen kuva itsestään oppijana ja koululaisena.			
Oppilas uskaltaa kertoa koulun aikuisille omista toiveistaan tai haasteistaan liittyen koulunkäyntiin.			
Koulun aikuisilla on riittävästi aikaa yhteisiin positiivisiin vuorovaikutushetkiin oppilaan kanssa.			
Koulun aikuisten on helppo nähdä oppilaan vahvuudet.			
Koulun aikuisten välinen vuorovaikutus oppilaan asioissa on toimivaa.			
Koulun toimintakulttuuri tukee positiivista vuorovaikutusta.			
Oppilaan huoltajat saavat oppilasta koskien huomattavasti enemmän positiivista kuin negatiivista palautetta.			
Oppilaan huoltajilla on ajantasainen käsitys oppilaan koulunkäynnin sujumisesta.			
Kommunikaatio koulun ja kodin välillä on toimivaa.			

Toimintakulttuuri ja oppimisympäristö

Koulussa lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan sekä oppimista edesauttavan oppimisympäristön että hyvinvointia lisäävän toimintakulttuurin avulla. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan mm. niitä tiloja ja paikkoja sekä yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, joissa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat. Oppimista tukeva oppimisympäristö edistää vuorovaikutusta, osallistumista ja yhteisöllistä tiedon rakentamista. Koulun toimintakulttuuri koostuu koulun käytänteistä ja rakenteista. Toimintakulttuuri vaikuttaa olennaisesti siihen, tuntee oppilas olevansa osallinen koulun yhteisössä. Toimintakulttuuri kertoo kaikista koulun näkyvistä ja näkymättömistä tapahtumista ja parhaimmillaan se luo koulun oppimisympäristöstä turvallisen oppimista tukevan paikan, joka joustaa tarpeiden mukaan. Jokainen yhteisön jäsen vaikuttaa toiminnallaan toimintakulttuurin syntymiseen, mutta erityisen suuri vaikutus siihen on koulun esimiehillä ja opetushenkilöstöllä.^{2,3}

Sekä koulun oppimisympäristö että toimintakulttuuri vaikuttavat oppimistuloksiin. Hienoinakaan koulu uusine laitteineen ei korvaa välittävää asennetta ja halua auttaa oppijaa etenemään omalla polullaan. Tärkeintä on tunne yhteisistä oppilaista ja jaettu näkemys siitä, miten olemassa olevilla resursseilla toimitaan yhteistyössä.

Inklusiivisessa kouluyhteisössä oppilas saa tukea oppimiseensa ja kehitykseen, sillä hänen tarpeidensa eikä diagnoosin tai tuen portaan mukaisesti. Tällöin opetushenkilöstöltä löytyy halua kehittää toimintaansa vastaamaan oppilaiden tarpeita siten, että henkilöstö organisoii toimintaansa ja resurssiaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Muuttamalla opetuksen järjestämisen tapoja voidaan usein paremmin vastata oppilaan muuttuneisiin tarpeisiin. Parhaisiin tuloksiin päästään etsimällä ratkaisuja yhdessä sen sijaan, että keskittyisiin ongelmiin ja niiden aiheuttajiin. Kadonnutta motivaatiota metsästäettäessä on huolehdittava siitä, että opetus toteutetaan tavalla, joka mahdollistaa onnistumisen kokemuksia ja lisää oppilaan pystyvyyden tunnetta. Oppilaan mahdollisuus tehdä pieniä valintoja tukee hänen omatoimisuuttaan. Toimiminen täysivaltaisena yhteisön jäsenenä ja mahdollisuus sekä avun antamiseen että saamiseen auttaa oppilasta kiinnittymään yhteisöön, mikä puolestaan lisää oppimismotivaatiota.¹

Ymmärrys tilanteesta

Oppimisessa tai koulunkäynnissä voi olla monenlaisia pulmatilanteita koulupolun varrella. On tärkeää arvioida tilanteita kokonaisvaltaisesti, jotta tilannetta voidaan ymmärtää. Oppilaan toimintakykyyn vaikuttavat hänen omien ominaisuuksiensa lisäksi mm. kotitilanne, koulun toimintaympäristö ja tukitoimet. Pulmatilanteita voidaan lähteä ratkaisemaan vasta sitten, kun tiedetään, mitkä kaikki asiat tilanteeseen vaikuttavat.

Oppimisvaikeudet tai esim. neuropsykiatriset häiriöt vaikuttavat oppilaan oppimiseen ja toimintakykyyn. Kaikilla oppilaan kanssa työskentelevillä aikuisilla tulee olla riittävästi tietoa toimintakykyyn vaikuttavista taustatekijöistä. Esim. täsmäkoulutuksella voidaan lisätä henkilöstön osaamista. www.valteri.fi/palvelut/koulutus/

Kaikkia pulmatilanteisiin vaikuttavia taustatekijöitä ei voi useinkaan kokonaan poistaa, mutta opetusta ja oppimisympäristöä räätälöimällä oppilaan toimintakykyä voidaan lisätä huomattavasti. Usein muutostarpeet kohdistuvat ennen kaikkea oppilaan ulkopuolisiin asioihin.

Tilanne ja oppilaan toimintakyky saattavat näyttäytyä erilaisena koulussa kuin esimerkiksi kotona. Tämän vuoksi on tärkeää kartoittaa tilannetta eri näkökulmista.

Palvelu toimintakyvyn kartoittamiseen
toimintakykyarvio.fi/

Kaikkia asioita ei voi muuttaa, mutta aina voi tehdä jotain!

Riittääkö ymmärrys?	Kyllä	Ei	Mitä tehdään asian korjaamiseksi?
Pulmatilanteen selvittämisessä on hyödynnetty havainnointia. Milloin pulmia esiintyy? Mikä on auttanut?			
Kaikilla oppilastyössä olevilla henkilöillä on perustietämystä oppimisvaikeuksista.			
Kaikilla koulun aikuisilla on perustietämystä neuropsykiatrisista häiriöistä.			
Pulmatilanteissa selvitetään aina perusteellisesti ongelman taustat.			
Koulun toimintakulttuuri tukee kaikkien oppilaiden oppimista.			
Koulun toimintaympäristö tukee kaikkien oppilaiden oppimista.			
Pulmatilanteissa pyritään muuttamaan koulun toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä oppilasta paremmin tukeviksi.			

Tavoitteellisuus ja edistymisen seuranta

Pulmatilanteissa on tärkeää, että tilanteen muuttamiseksi asetetaan selkeät tavoitteet. Erityisen tärkeää on, että oppilas itse on saanut olla mukana tavoitteiden asettamisessa. Tavoitteiden tulee olla riittävän pieniä, jotta ne voidaan saavuttaa ja hankalissakin tilanteissa säilyy toiveikkuus. Tarvittaessa tavoitteita voi pilkkoa pienempiin osatavoitteisiin.

Tavoitteita asetettaessa tulee määrittää, miten ja milloin tavoitteiden toteutumista arvioidaan. Jotta edistymistä tapahtuisi, aikajänne ei saa olla liian pitkä. Tavoitteita ei voi saavuttaa ilman, että samalla määritellään keinot ja välineet, joiden avulla tuloksia tavoitellaan. On tärkeää että kaikki ovat tietoisia tavoitteista ja ne ovat läsnä arjessa.

Vinkki!

Oppilaan osallistamisessa voi hyödyntää esimerkiksi KESY - Keskustelu symbolein kortteja. KESY/SASY-kuvamateriaali ja toimintamalli on helppokäyttöinen apuväline lapsilähtöiseen keskusteluun. Kyseessä voi olla esim. kolmiportaisen tuen HOJKS- tai HOPS-keskustelu, kehitys- tai arviointikeskustelu, opetuksen ja kuntoutuksen tai moniammatillinen yhteispalaveri. KESYn kuvat sisältävät koulun keskusteluissa käsiteltävät aihepiirit. Teoriatausta nojaa myönteiseen tunnistamiseen sekä affektiiviseen ja positiiviseen pedagogiikkaan.

www.valteri.fi/tuote/kesy-keskustelu-symbollein-sasy-samtal-med-hjalp-av-symboler/

Nämä ihmiset auttavat tavoitteen saavuttamisessa	Milloin tavoitteen toteutumista arvioidaan?	Mikä asia muuttuu, kun tavoite on saavutettu?
Näitä asioita muutetaan ympäristössä, jotta tavoite voidaan saavuttaa	Tavoite	Miten tavoite pysyy mielessä?
Näitä asioita muutetaan toiminnassa, jotta tavoite voidaan saavuttaa	Käytettävät opetusmateriaalit, apuvälineet jne.	Miten tavoitteen toteutumista mitataan?

Voimavarat ja vahvuudet käyttöön

Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan oppilaan vahvuudet. Vahvuuksien ja voimavarojen kartoittaminen on vielä suhteellisen helppoa, mutta kuinka saisimme kaikkien oppilaiden vahvuudet näkymään koulun arjessa?

Vahvuuksien käsittelyyn löytyy ilahduttavan paljon valmista materiaalia ja vahvuudet on tärkeää nivoa osaksi arkea. Erityisesti oppimisen ja koulunkäynnin pulmatilanteissa vahvuuksien ja voimavarojen hyödyntäminen tukee oppilaan itseluottamusta.

Näkyvätkö vahvuudet arjessa?

- Miten vahvuuspedagogiikka on otettu osaksi koulupäivää?
- Mitä materiaaleja vahvuuspedagogiikan tukena käytetään?
- Miten oppilaan vahvuudet saadaan näkyväksi koulun arjessa?
- Mitkä asiat tuottavat oppilaalle mielihyvää koulussa?
- Miten uudet opitut taidot tehdään näkyväksi?
- Millaisia taitoja/asioita oppilas voisi opettaa toiselle?

Opetuksen strukturointi

Opetuksen jäsentäminen eli strukturointi auttaa oppilasta toimimaan ympäristössään toivotulla tavalla. Antamalla visuaalisia vihjeitä, autetaan oppilasta ymmärtämään ja ennakoimaan tulevaa. Tämä puolestaan mahdollistaa oppilaan voimien vapautumisen uuden oppimiselle ja opittujen taitojen yleistämiselle eri ympäristöihin.

Opetusta strukturoitaessa selkeytetään sekä visualisoidaan tilaa, työskentelyn ja toiminnan etenemistä (materiaalit), aikaa, sosiaalisia tilanteita tai sääntöjä ja sopimuksia. Selkeät tavoitteet ja jäsenneilty oppimisympäristö mahdollistavat oppilaan itsenäisemmän työskentelyn hänen omien vahvuksiensa ja tuen tarpeidensa rajoissa. Opetuksen strukturoinnin avulla voidaan tuoda apua erityisesti toiminnanohjauksen pulmiin. ⁴

Opetuksen strukturointiin liittyy kiinteästi myös toimintojen ja tilanteiden ennakointi. Kertomalla hyvissä ajoin tapahtumista ja mahdollisista suunnitelmien muutoksista autetaan sellaisia oppilaita, jotka tarvitsevat aikaa tilanteiden käsittelyyn.

Strukturointi voi tarkoittaa käytännössä mm.

- oppitunnin kuvallista/kirjoitettua etenemissuunnitelmaa
- yksittäisen tehtävän jäsentämistä
- kellon tai Time Timerin käyttöä ajan jäsentämisessä
- käyttäytymisodotuksista tai säännöistä muistuttamista kuvien avulla.

Onko kaikki selkeää ja ennakoitavaa?	Kyllä	Ei	Miten voidaan lisätä/kehittää?
Oppilaiden toiminnalle ja käyttäytymiselle on asetettu selkeät odotukset ja ne ovat näkyvissä.			
Oppimisympäristö on järjestetty mahdollisimman ennustettavaksi eli tavaroilla on omat paikkansa ja asiat tapahtuvat samoissa paikoissa.			
Päivästrukturi on käytössä.			
Tuntistrukturia hyödynnetään.			
Yksittäisten tehtävien tekeminen on pilkottu osiin.			
Käytettävät oppimateriaalit tukevat itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta.			
Tehtävien tavoitteet on selkeästi määritelty lapsen kanssa.			
Palautejärjestelmä on käytössä tehtävien tekemisen tueksi.			
Apua on saatavilla tarvittaessa ja sen pyytämisen tavoista on sovittu.			
Ohjeet ovat lyhyitä ja selkeitä.			
Ohjeet ovat näkyvillä.			
Oppimisympäristö mahdollistaa liikkumisen ja toiminnan.			

Opetuksen eriyttäminen ja muut pedagogiset ratkaisut

Opetusta voidaan **eriyttää** monin tavoin niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Eriytettäessä yksittäisten oppilaiden opetusta, voidaan hyödyntää mm. vaihtoehtoisia materiaaleja, oppimista tukevia struktuureja, erilaisia työtapoja, aika- ja tilajärjestelyjä tai aikuisen vahvempaa tukea. Ryhmätasoisessa eriyttämisessä oppilaan kasvua ja kehitystä voidaan tukea myös erilaisten **joustavien oppilasryhmittelyjen** avulla. Tavoitteisiin voidaan pyrkiä ryhmissä, joissa on eri ikäisiä, taidoiltaan eri tasoisia tai erilaisilla temperamenteilla varustettuja oppilaita. Parhaassa tapauksessa joustavien ryhmittelyjen avulla saadaan joustoa sekä tavoitteiden että käytettyjen opetusmenetelmien suhteen.

Myös yhdessä opettamisen tapoja ja menetelmiä on kehitetty viime vuosina. **Yhteisopettajuus** on kahden tai useamman opettajan tasa-arvoista yhteistyötä, jossa he vastaavat yhdessä oppilasryhmän opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta sekä oppimisen arvioinnista. Yhteisopettajuus ei ole tukitoimi vaan työtapo, joka voi mahdollistaa erityisen ja tehostetun tuen tarjoamisen yleisopetuksen luokassa. Yhteisopettajuutta voivat toteuttaa luokan- ja aineenopettajat työpareina tai yhdessä erityisopettajien/erityisluokanopettajien kanssa.⁵

Joustoa oppilaan opiskeluun, opettamiseen ja arviointiin voidaan hakea myös **erityisistä opetusjärjestelyistä**. Perusopetuslain 18 §:n mukaan oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin perusopetuslaissa ja sen nojalla säädetään, jos mm. se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Tämän

pykälän avulla voidaan esim. tarvittaessa lyhentää koulupäivää tai vapauttaa oppilas joistakin opinnoista tai opintojen osasta. Jos tämä tehdään sairauden perusteella, on hyvä hankkia päätöksen liitteeksi lääkärintodistus. Eriytystä tukea saavien osalta päätös tehdään osana erityisen tuen päätöstä. HOJKSissa kuvataan, miten oppilaan opiskelu toteutetaan käytännössä. Muilla kuin erityistä tukea saavilla tehdään erillinen hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma.^{6, 7}

Tällä hetkellä etäopetuksen tai etä- ja lähiopetuksen eli sulautuvan opetuksen toteuttaminen vaatii päätöksen erityisistä opetusjärjestelyistä.

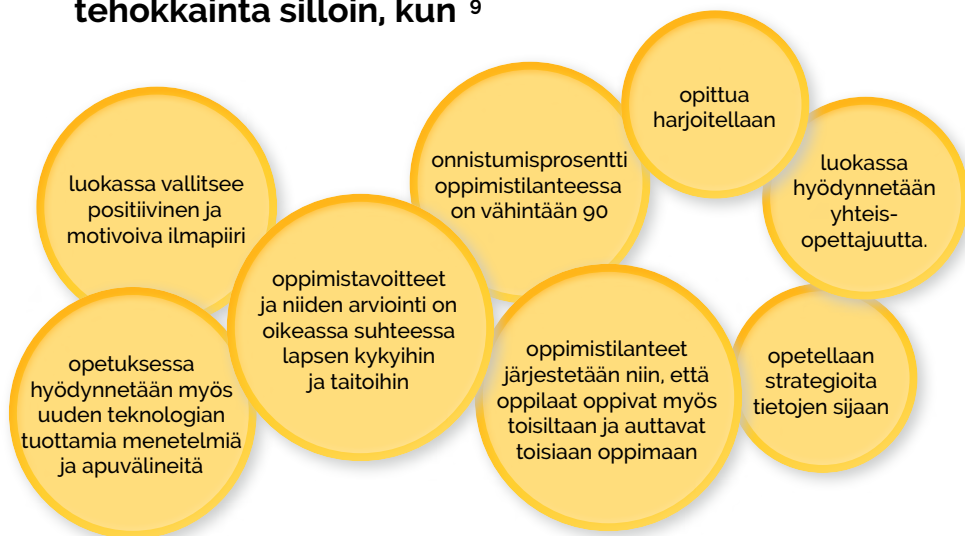
Vuosiluokkiin sitomaton opetus (VSOP) eli oman opinto-ohjelman mukaan opiskelu mahdollistaa jouston opintoihin käytettävissä olevan ajan suhteen. Oppilas voi siis edetä joissakin opinnoissa hitaammin kuin vuosiluokittain opiskeltaessa. Vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun avulla voidaan välttää jo suoritettujen opintojen raukeaminen, mikä muuten tapahtuu oppilaan jäädessä luokalleen. VSOP:ssa tuntijako sekä oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt määritellään opintokokonaisuuksittain. Hitaammin etenevä oppilas voi opiskella silti oman opetusryhmänsä mukana.

Oman opinto-ohjelman mukaan opiskeleva oppilas saa lukuvuoden päätteeksi lukuvuosittodistuksen hyväksytysti suorittamista opinnoista ja siirtyy seuraavalle vuosiluokalle. Vuosiluokkiin sitomattomasti opiskelevalle tulee laatia opinto-ohjelma. VSOP:n toteuttaminen

edellyttää tätä koskevaa päätöstä paikallisessa opetussuunnitelmassa. Mahdollisuudesta tulee mainita myös silloin, kun vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua

käytetään yksittäisen oppilaan kohdalla. VSOP:n käyttäminen voi mahdollisesti ehkäistä opintojen keskeyttämistä.^{8, 7}

Tutkimusten mukaan oppiminen on tehokkainta silloin, kun⁹

Apuvälineiden hyödyntäminen

Apuvälineen tarkoitus on edistää tai ylläpitää käyttäjänsä toimintakykyä. Apuvälineen tulisi edesauttaa lapsen tai nuoren mahdollisimman itsenäistä toimintaa. Apuvälineiden tarve voi liittyä motorisiin tai aistitoimintoihin, kommunikaatioon, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen säätelyyn sekä oppimiseen.

Apuvälineitä voivat olla esimerkiksi pyörätuolit, suurentavat laitteet, kuulokojeet ja äänikirjat. Myös erilaiset stressilelut, tasapainotyynt, toiminnanohjaustaulut tai kommunikoinnin tuet ovat apuvälineitä. Aina ei tarvita valmista esinettä tai tavaraa, apuvälineitä voi keksiä itse.

Sinitarramöykky, suklaamunasta tullut yllätys tai langanpätkä voivat olla yhtä toimivia apuvälineitä kuin varsinaiset apuvälineet. Apuväline voi olla myös mielikuva.

Lapsen kanssa työskentelevien tulee perehtyä lapsen käyttämiin apuvälineisiin ja niiden käytöstä sovitaan lapsen, hänen huoltajiensa ja mahdollisten muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Ohjausta, konsultaatiota ja koulutusta apuvälineiden käyttöön tulee pyytää tarvittaessa.

Yhteistyön jäsentäminen ja tehostaminen

Joidenkin oppilaiden elämään kuuluu paljon erilaisia toimijoita. Kaikkien heidän päämääränään on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Monialaisesti on hyvä käydä läpi kaikkien näkemykset, jotta voidaan muodostaa yhteinen käsitys siitä, mitä tavoitellaan. Työnjako eri toimijoiden kesken kannattaa selkeyttää, jotta kaikilla on tiedossa, mikä toiminta on kenenkin vastuulla. Mikäli lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve ja mahdollisia muita tukiin liittyviä asiakirjoja, esimerkiksi kuntoutussuunnitelma, voi niihin kirjata myös yhteisiä tavoitteita.

Yhteistyössä tärkeää on, että vuorovaihtus ja viestintä on avointa ja kaikkien näkemyksiä kunnioittavaa. Oppilaan ja hänen perheensä osallisuus on ensiarvoista. Keskusteluissa käytettävän kielen tulee olla sellaista, että sen ymmärtävät kaikki asianosaiset. Myös erilaiset asiakirjat tulee laatia niin, että niiden sisältö on selvillä kaikille. Päätöksenteon tulisi pohjata kaikkien yhteiseen näkemykseen. Vaikka yhteistyö perustuu vahvaan toimijoiden väliseen luottamukseen, tulee tiedonsiirron luvat huolehtia aina kuntoon.

Toimiiko verkosto?	Kyllä	Ei	Mitä tehdään asian korjaamiseksi?
Onko tiedossa, ketkä kaikki muut toimijat tukevat lasta arjessa?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys oppilaan tuen tarpeesta?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys lapsen tukimuodoista ja -keinoista?			
Onko eri toimijoiden vastuut jaettu?			
Ovatko eri toimijoiden vastuut kaikkien tiedossa?			
Ovatko asiat kirjattu ylös? Minne?			
Onko keskusteluissa käytetty kieli ja termistö ollut sellaista, että kaikki ymmärsivät keskustelun?			
Onko viestintä ollut avointa?			
Onko asiakirjat täytetty niin, että kaikki ymmärtävät niiden sisällön?			
Ovatko tehdyt päätökset pohjautuneet yhteiseen näkemykseen?			

Sanasto: oppimisen ja koulunkäynnin tuki

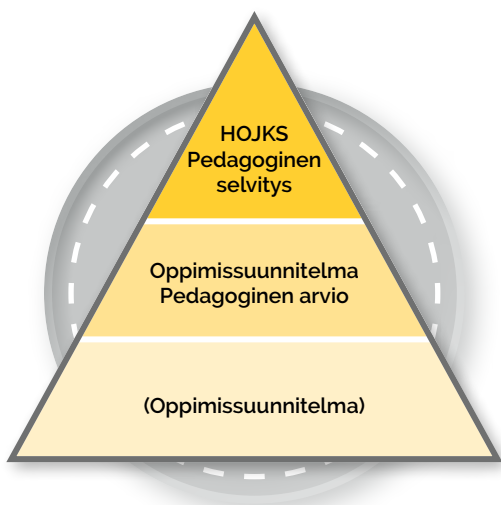
Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyy paljon erityissanastoa. Onkin tärkeää, että sekä koulun henkilöstö että huoltajat ymmärtävät samalla tavalla, mitä eri käsitteet tarkoittavat. Tämä helpottaa yhteistyötä ja ehkäisee väärinymmärryksiä.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

"...Oppilaalla on oikeus joustavaan, pitkäjänteisesti suunniteltuun ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaan oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Jokaisella tuen tasolla voidaan käyttää kaikkia eri tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätökseen perustuvaa erityisopetusta. Lisäksi oppilas voi saada perusopetuslaissa säädetyn oppimisen ja koulunkäynnin tuen rinnalla oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädettyä yksilökohtaista oppilashuoltoa." ¹⁰

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Perusopetuslain mukaan oppilailla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaan-ohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Esi- ja perusopetuksessa on kolme tuen tasoa. ⁶

Erityinen tuki

Jos tehostettu tuki ei riitä, oppilas voidaan siirtää erityiseen tukeen. Se koostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta tuesta. Erityisessä tuessa voidaan esim.

- määritellä yksilöllisiä oppimääriä oppiaineisiin
- muuttaa tuntijakoa

Tehostettu tuki

on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetussa tuessa voidaan mm.

- käyttää erityisiä painoalueita eli opiskellaan vain keskeisimmät asiat eri oppiaineissa

Yleinen tuki

on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja ja ohjaus- ja tukitoimia. Tuen aloittaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleisen tuen vaiheessa voidaan käyttää mm.

- eriyttämistä: materiaalit, aika, tuki
- erityisiä opetusjärjestelyjä, joilla voi muuttaa esim. tuntijakoa
- vuosiluokkiin sitomatonta opetusta: ei luokalle jäämistä ⁷

Pedagoginen selvitys on dokumentti, joka laaditaan tehtäessä päätöstä erityisestä tuesta. Se tehdään opettajien ja opiskeluhoollon monialaisena yhteistyönä.

HOJKS on henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, johon kirjataan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. HOJKS on luonteeltaan pedagoginen asiakirja.

Eriyttäminen on keino vastata erilaisuuden haasteisiin opetusryhmässä. Eriyttää voidaan esimerkiksi työskentelytapoja, materiaaleja tai käytettävissä olevaa aikaa oppilaan tarpeiden mukaisesti.⁷

Erityiset painoalueet. Yhtenä eriyttämisen menetelmänä voidaan käyttää opiskelun erityisten painoalueiden määrittelyä, jolloin tavoitteena on auttaa oppilasta ottamaan haltuun opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömät sisällöt. On huomattava, että oppilas tarvitsee edelleen myös muuta tukea selviytyäkseen hänelle määriteltujen erityisten painoalueiden opiskelusta ja saavuttaakseen opetussuunnitelmassa asetetut yhteiset tavoitteet. Opiskelun erityisiä painoalueita voidaan käyttää vain tehostetun tai erityisen tuen aikana ja painoalueiden määrittely on oppilasta opettavan opettajan tehtävä. Painoalueet määritellään oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa niissä oppiaineissa, joiden oppimäärää ei ole yksilöllistetty.

Opiskelun erityiset painoalueet muodostetaan opetussuunnitelmassa määritellyistä, oman vuosiluokan keskeisimmistä sisällöistä eli ns. ydinsisällöistä.^{11, 7}

Huoltajan ja oppilaan tulee tietää, miten suurta osaa oppiaineen sisällöistä oppimissuunnitelmaan kirjatut erityiset painoalueet edustavat ja miten niiden hallinta suhteutuu hyvän osaamisen kuvauksiin tai päättöarvioinnin kriteereihin. Opiskelun erityisiin painoalueisiin keskittynyt opetus on useimmiten luonteeltaan väliaikainen ratkaisu ja opetuksen sisältöjä lisätään oppilaan edistymisen mukaisesti.¹¹

Oppilas- ja opiskeluhuolto on kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää työtä, jolla edistetään, pidetään yllä ja luodaan edellytyksiä oppilaan ja opiskelijan hyvälle oppimiselle, psyykkiselle ja fyysiselle terveydelle sekä sosiaaliselle hyvinvoinnille. Opiskeluhuolto jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon.

Pidennetty oppivelvollisuus.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Pidennetyn oppivelvollisuuden ja samalla kertaa tehtävän erityisen tuen ensikertaisen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto, josta tulisi käydä ilmi asiantuntijan näkemys vammaisuuden asteesta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas. Näin ollen hänelle on tehtävä hallintopäätös molemmista sekä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta että erityisen tuen antamisesta. Päätös tulee tehdä pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkua, jo 5-vuotiaana. Silloin oikeus oppivelvollisuutta edeltävään, maksuttomaan esiopetukseen voi toteutua sen vuoden syksystä, jolloin lapsi täyttää 5 vuotta eli vuotta ennen hänen oppivelvollisuutensa alkua.¹³

Oppimäärän yksilöllistäminen.

Mikäli edes oppiaineen keskeisten tavoitteiden saavuttaminen ei tuesta huolimatta ole mahdollista, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa tavoitetason määrittelemistä oppilaan edellytysten mukaiseksi. Oppimäärän

yksilöllistämistä perustellaan pedagogisessa selvityksessä ja päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja niissä voidaan käyttää myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä. Tavoitteet kuvataan yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tämä on tärkeää, koska opetus ja arviointi toteutetaan HOJKSiin kirjattujen tavoitteiden perusteella.¹

Tukiopetus.

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella voidaan ehkäistä vaikeuksia ennakolta. Tukiopetusta tulee järjestää suunnitelmallisesti sekä niin usein kuin on tarpeen. Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tarvittaessa mahdollisuus osallistua tukiopetukseen. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa. Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja, sen voi tehdä myös oppilas tai huoltaja.¹

Oppimisen tuki ja päätökset ^{1,6}

Oppimisen tuki	Asian käsittely	Muuta huomioitavaa
Opetuksen eriyttäminen	Kuuluu kaikille oppilaille, ei päätöstä.	Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia ehkäistään ennakolta mm. opetusta eriyttämällä ja se onkin ensisijainen tapa tukea oppimista. Opetussuunnitelma (OPS) antaa laajat mahdollisuudet eriyttämiselle.
Yleinen tuki	Kuuluu kaikille oppilaille, ei päätöstä.	Yleistä tukea tulee saada ennen tehostettua tukea mm. eriyttäminen ja tukiopetus. Tarvittaessa oppimissuunnitelma voidaan tehdä jo yleisen tuen aikana.
Tukiopetus	Ei vaadi hallintopäätöstä.	Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeensä opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta. Tukiopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla.
Tehostettu tuki	Mikäli yleinen tuki ei riitä, saa oppilas tehostettua tukea. Tehostettu tuki on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Oppilas voi tällöin tarvita useampaa tuen muotoa. Asia käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Asiasta ei tehdä hallintopäätöstä.	- Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. - Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti.
Erityinen tuki	Mikäli oppimisen ja koulukäynnin tukea ei ole mahdollista antaa muulla tavoin, tehdään oppilaalle pedagogiseen selvitykseen perustuva erityistä tukea koskeva hallintopäätös. Erityisen tuen päätös on määräaikainen hallintopäätös, mistä huoltajalla on muutoksenhakuoikeus. Asia käsitellään pedagogiseen selvitykseen perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Päätöksen tekijä (esim. sivistystoimenjohtaja tai rehtori) määrätään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.	- Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. - Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. - Erityisen tuen päätöksessä päätetään useista oppilaan oikeusturvan tai resurssien käytön kannalta keskeisistä asioista. HOJKSista ei tehdä hallintopäätöstä, vaan se on luonteeltaan pedagoginen asiakirja.
Oppimäärän yksilöllistäminen	Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä. Myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä voidaan soveltaa. Tehdään osana erityisen tuen päätöstä. Päätöksen tekijä (esim. sivistystoimenjohtaja tai rehtori) määrätään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.	- Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. - Tavoitteet, niiden seuranta sekä arviointi kirjataan HOJKSiin.
Erityiset painoalueet	Ei vaadi hallintopäätöstä. Tavoitteet kirjataan oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin.	- Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen - Opiskelun erityisiä painoalueita voidaan käyttää vain tehostetun tai erityisen tuen aikana. - Määräaikaisuus.

Oppimisen tuki	Asian käsittely	Muuta huomioitavaa
Erityiset opetusjärjestelyt	Erityistä tukea saavien osalta päätös tehdään osana erityisen tuen päätöstä. HOJKSissa kuvataan, miten oppilaan opiskelu toteutetaan käytännössä. Muilla kuin erityistä tukea saavilla tehdään erillinen hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma. Päätöksen tekijä (esim. sivistystoimenjohtaja tai rehtori) määrätään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.	• Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. • Määraikaisuus.
Vuosiluokkiin sitomaton opetus, VSOP	Päätöksen tekijä (esim. sivistystoimenjohtaja tai rehtori) määrätään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.	• Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. • Vuosiluokkiin sitomattomasti opiskelevalle tulee laatia opinto-ohjelma, johon kirjataan ylös suunnitelma oppiaineiden opiskelusta. • Kunnan OPSissa tulee olla maininta mahdollisuudesta vuosiluokkiin sitomattoman opetuksen järjestelyistä.
Pidennetty oppivelvollisuus	Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas. Näin ollen hänelle on tehtävä hallintopäätös molemmista sekä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta että erityisen tuen antamisesta. Päätös tulee tehdä pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkua, jo 5-vuotiaana. Päätöksen tekijä (esim. sivistystoimenjohtaja tai rehtori) määrätään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.	• Yhteistyö huoltajan kanssa, huoltajan kuuleminen. • Kun päätös tehdään ennen oppivelvollisuuden alkua, oikeus oppivelvollisuutta edeltävään, maksuttomaan esiopetukseen voi toteutua sen vuoden syksystä, jolloin lapsi täyttää 5 vuotta.

Lähteet

1. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
2. Oppimista tukeva oppimisympäristö. Kattilakoski, R. 2019. <https://www.valteri.fi/artikkelit/oppimista-tukeva-oppimisymparisto/>
3. Toimintakulttuuriin vaikuttaminen kouluväen toimilla. Komu, S. 2018. <https://www.valteri.fi/artikkelit/toimintakulttuuriin-vaikuttaminen-kouluvaen-toimilla/>
4. Strukturointi ja eriyttäminen opettajan työssä. Palmu, I. 2020. Verkko-luento 14.5. 2020
5. Näkökulmia yhteisopettajuuteen. Malinen, O-P. & Palmu, I. 2018. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/malinen.pdf>
6. Perusopetuslaki 21.8.1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P18>
7. Koulua käymättömät oppilaat – Pieni opas koulunkäynnin tueksi. Sergejeff, J., Pilbacka-Rönkä, T. & Mantila, H. http://www.tuuve.fi/wp-content/uploads/2019/05/Kouluakaymatomatoppilaat_opas_v2.pdf
8. Usein kysyttyä: Voiko vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun järjestelyjä hyödyntää poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen yhteydessä? Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/voiko-vuosiluokkiin-sitomattoman-opiskelun-jarjestelyja-hyodyntaa-poikkeuksellisten>
9. Ahonen, T. Luento Mikkelissä 2014. 2014.
10. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>
11. Opiskelun erityiset painoalueet eriyttämisen menetelmänä. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskelun-erityiset-painoalueet-eriyttamisen-menetelmana>
12. Opiskeluhoito. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoito>
13. Pidennetty oppivelvollisuus. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus>

VALTERI

Valterista tukea oppimisen ja koulunkäynnin haasteisiin

Kädessäsi on Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin tuottama opas. Toimimme Opetushallituksen alaisuudessa ja tuemme moniammatillisesti lasten ja nuorten oppimista ja koulunkäyntiä ympäri Suomen.

Tuotamme palveluita lasten ja nuorten lisäksi heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille ja koko yhteisölle.

Palvelujamme ovat ohjauskäynnit, tukijaksot, arvioinnit, koulutukset, työnohjaus, konsultointi, hankkeet ja kehittämiskumppanuudet.

Lue lisää ja ota yhteyttä! Tehdään yhdessä kaikille yhteinen koulu - **valteri.fi**

■ Oppimisen tuen neuvonta (OTN)

Oppimisen tuen neuvontapalvelu tarjoaa ohjausta oppimisen tuen kysymyksissä. Palvelusta saa ohjeita esimerkiksi perusopetuslain ja normien tulkitsemiseen ja soveltamiseen.

valteri.fi/oppimisen-tuen-neuvonta

Lue lisää Oppimisen tuen neuvonnasta Opetushallituksen sivuilta.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-tuen-neuvontapalvelu>

valteri.fi

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSYSTEMEN

